

מבט על הקורונה

(הרב יעקב בוצ'קובסקי, אדר תש"פ)

הקורונה שפרצה אל חיינו בסערה, הפכה את עולמנו הרגוע, השלו והמוכר, לסחרחרה איומה שאין לנו מושג היכן ומתי היא תעצור. כל יום נראה כאילו לא יכול להיות שזה אמיתי, עד שמגיע היום שלמחרתו, ואז נראה שאתמול היה ממש נעים וקל.

השינויים הקיצוניים מבלבלים לחלוטין, עושה רושם כאילו כבר תקופה ארוכה אנחנו נמצאים בסרט הזה. האם לפני חודש מישהו היה מאמין שנתב"ג יהיה שומם והנתיבים המוליכים אליו יהיו מפחידים? מישהו זוכר שלפני פחות משבוע היה מותר להתקהל בכינוסים של עד 5,000 איש? האם עלה על הדעת שישב חרדי שלם יהיה בסגר מוחלט?

הכל מבולבל, ממלא חששות ומטיל דאגה עצומה מפני העתיד הבלתי ידוע.

מה מוטל עלינו לעשות בתוך כל הבלבול הזה? מה אנחנו יכולים לעשות בכדי לשפר את מצבנו האישי ובכדי לגרום למגפה לעצור, או לכל הפחות להסתיים במהרה ללא נפגעים יהודים? ברור הדבר שאירוע כזה לא קורה סתם. יש לנו תפקיד רוחני גורלי במאורע ההיסטורי המתרחש מול עינינו.

נביאים אין בינינו, אבל בהחלט יש לנו אפשרות לנסות למצוא נקודת מבט תורנית ויהודית על מה שקורה בעולמנו, הן בעולם הגדול, והן בעולם הקטן שבליבו של כל אחד מאיתנו.

נחלק את הדברים שלפנינו לשני חלקים: ראשית כל - על התפקיד המעשי המוטל עלינו בימים אלה: מבט על חובת ההשתדלות מחד גיסא, והביטחון בקב"ה מאידך גיסא. החלק השני - ללמוד את הדברים מנקודת מבט של הבנה, מה רוצה כאן הקב"ה.

השתדלות

נושא ההשתדלות הוא מבלבל מאוד. הרי אין ספק שהקב"ה מנהל כל מה שקורה בעולם. זה אחד מיסודות האמונה של כל יהודי: "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים". אז אם כך - מה המקום של השתדלות? לכאורה הרי הגזרה נגזרה וההשתדלות לא תשנה כלום! התשובה הפשוטה היא שבאמת ההשתדלות אינה מפעילה מאומה אלא היא רק מצוה בעלמא, כמו כל מצוה אחרת. ומי שמזלזל במצוה זו מגיע לו עונש, וזו הסיבה שהוא עלול להינזק.

לפי זה בנידון דידן, ברור הדבר שמי שנגזר עליו לחלות חלילה בקורונה יחלה בלאו הכי, ולא משנה מה הוא יעשה. אלא שמוטל על כל אחד החובה לא לזלזל בהוראות משרד הבריאות, כי נצטוונו להשתדל, וזלזול במצוה זו עלול לחייב את האדם בעונש, והעונש יהיה לחלות ח"ו.

יש לדעת שיתכן שהגדרה זו אינה מדויקת לגמרי. מחובת הלבבות (שער הביטחון פרק ג) משמע שחובת השתדלות היא לא מצוה צדדית בעלמא, אלא הגדרה הוא שהקב"ה מנהל את העולם בצורה טבעית על פי כללי הטבע. כלומר, גם אדם שלא מגיע לו על פי הדין עונש מסוים, ועל פי הגדרה העליונה היה בדין שהוא יהיה בריא, מכל מקום אם הוא מכניס עצמו למצב שבו יש סכנה על פי דרכי הטבע, הוא יחלה ח"ו. עצם הדבר שהוא נמצא במקום שבו על פי הטבע יש סכנת חולי עלול להמיט עליו חולי, כי הקב"ה מעוניין להנהיג את עולמו לפי הכללים. "חובת השתדלות" פירושה, חובה לדאוג לכך שכללי הטבע יאפשרו את מה שגזר הקב"ה על האדם.

כך יש להבין את אזהרת חז"ל שלא להכניס עצמו למקום סכנה, שאם נכנס למקום סכנה אומרים לו "הבא זכות והיפטר". לכאורה, אם על פי הדין לא היה צריך להיות לו עונש, שהרי אם לא היה נכנס למקום סכנה לא היה צריך להביא זכות מיוחדת כדי להיפטר - מה השתנה עתה כשהוא נכנס למקום סכנה? על פי דברי חוה"ל מתבארים דברי חז"ל: כניסה למקום סכנה גורמת סכנה אמיתית, למרות שהכל בגזרת עליון, משום שהקב"ה בחר להנהיג את עולמו לפי כללי הטבע, וכשאדם נמצא במקום שגורם חולי או סכנות אחרות - הוא עלול לחלות. לא משום שיש כח לטבע, אלא משום שכך הקב"ה מפעיל את העולם. אנחנו מחויבים להתנהג לפי ההנחיות של הקב"ה.

הבנה זו גורמת למשנה זהירות בציות להנחיות המומחים המופקדים על כללי השמירה. המציאות שבה קיים וירוס המסתובב באויר ונדבק בקלות בגוף האדם, מגדירה את עולמנו כמקום סכנה במידה מסוימת, והקב"ה מצפה מאיתנו שנתנהל לפי החוקים שהוא קבע. אלא שכל הציות הנדרש להנחיות אינו משום שהשמירה על ההגיינה היא הסיבה המפעילה את הבריאות, אלא משום שזו צורת ההתנהלות שהקב"ה מעוניין בה.

ביטחון

לאחר שהאדם משתדל כראוי, מגיע מקומו של הביטחון.

הביטחון הוא פשוטו כמשמעו: תחושת ביטחון, תחושת רוגע פנימי הנובעת מתוך הישענות על משהו גדול וחזק.

כל אדם בעולם זקוק לתחושת ביטחון. תחושה זו הינה הכרחית, בלעדיה האדם אבוד. אגב, אחד התפקידים המרכזיים המוטלים על האדם הוא להשרות תחושת ביטחון על אשתו ועל ילדיו. בפרט בעיתות מצוקה וערעור היציבות כמו ימים אלה, מוטל על הבעל לקחת את המושכות לידי ולהשרות אוריה רגועה ואופטימית בסביבתו. זה תפקידו הטבעי והמחויב.

כאמור, ביטחון הוא תחושת ביטחון. אבל ביטחון במה, במי? איך באמת אפשר להיות רגועים כשהכל כל כך מאיים והעתיד לוט בערפל מדאיג?

כשאדם מחפש על מי להשען - הכתובת היא האדם הכי גדול וחזק שנמצא בסביבה. אצל חרדי זה הגר"ח קנייבסקי, ואצל חילוני זה יכול להיות להבדיל ראש הממשלה.

הביטחון שעליו נצטוינו הוא להפסיק לחפש תחליפים אנושיים ולחזור אל המקור: לבטוח בקב"ה, מקור העוצמה והטבה והחמלה הגדולים ביותר שקיימים עלי אדמות.

בימים אלה הקב"ה מסתיר מאיתנו אפילו את הגר"ח קנייבסקי, הוא לא מקבל קהל. גדולי ישראל לא מחלקים הבטחות חד משמעיות שניתן לסמוך עליהן, בסגנון "בבני ברק יש שמירה מיוחדת", אלא להיפך: הם לא מסתירים את העובדה שמדובר באירוע בסדר גודל לא פשוט. באירוע הזה אין תחליפים וקיצורי דרך למציאת תחושת הביטחון האבודה.

המטרה היא לחזור אל מקורה האמיתי והיחיד של תחושת הביטחון: ביטחון בקב"ה.

איך בוטחים בקב"ה? ידועים דברי החזו"א (אמו"ב פרק ב):

טעות נושנת נתאזרח בלב רבים במושג ביטחון. שם ביטחון, המשמש למידה מהוללת ועיקרית בפי החסידים, מידת הביטחון שהיא מידה חשובה מאוד, נסתובבה במושג נתפסת בטעות כביכול היא: חובה להאמין בכל מקרה שפוגש האדם כי בטח יהיה הטוב, ואם מסתפק וחושש על היפוך הטוב - הוא מחוסר ביטחון.

ואין הוראה זו בביטחון נכונה פירוש זה במושג ביטחון אינו נכון, שכל שלא נתברר בנבואה גורל העתיד - אין העתיד מוכרע אי אפשר לעולם לדעת מה יהיה העתיד, כי מי יודע משפטי ה' וגמולותיו יתברך? אבל אלא ענין הביטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש - הכל בהכרזה מאיתו יתברך.

כלומר: הביטחון הוא תחושת האמונה הברורה שכל מה שקורה לנו הוא מאת הקב"ה ולא מיד המקרה, ואין מעצור לה' להושיע ולשנות את המצב, אם יהיה כך ברצונו.

דברי החזו"א ידועים, אבל מקריאה לא נכונה של דבריו עלול להיווצר מצב שביטחון כזה יהיה החוסר ביטחון הכי גדול שיש. אדם יסתובב בתחושה שהכל רעוע כלום לא מובטח, שהרי אתמול הוא נכשל בראיה אסורה או בביטול תורה. אם הכל ביד הקב"ה, והקב"ה לא מרוצה ממני - זה רק מפחיד עוד יותר.

ולכן, ההקדמה היסודית שיש להקדים לביטחון הוא - היחס הכללי אל הקב"ה.

מה הקב"ה אומר עלינו? ננסה לדמיין מה סבר פניו, כשיהיה רואה אותנו? סבר פנים של כעס ואי שביעות רצון, או סבר פנים אוהב, מלא ציפיה שיהיה לנו טוב?

הקב"ה אוהב אותך ורוצה לעזור לך הרבה יותר ממה שאתה אוהב את עצמך!

הוא גם דורש התנהגות נאותה, אבל לא משום שאתה פועל שלו והוא מצפה ממך לתפוקה. הוא רוצה התנהגות נכונה לטובתך האישית. הוא רוצה שתחיה נכון, כמו שאבא רוצה שבנו יחיה נכון. הוא דואג להזכיר לך זאת מידי פעם, כדי שתנצל את חיך ותצמח ותתעלה. אין מי שרוצה בטובתך יותר ממנו.

ביטחון פשוטו כמשמעו - להאמין שיש מי שרוצה בטובתך, להרגיש שאתה מסור בידיו ואתה רוצה בזאת כי הוא אוהב אותך.

זה לשון חוה"ל שער הביטחון פרק א:

אך מהות הביטחון היא מנוחת נפש הבוטח, ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו, שיעשה הטוב והנכון לו בענין אשר יבטח עליו, כפי יכולתו ודעתו במה שמפיק טובתו. ביטחון בקב"ה הוא לסמוך עליו ברוע ובאמון מלא, שבזדאי הוא יעשה מה שטוב עבורנו. אבל העיקר אשר בעבורו יהיה הביטחון מן הבוטח, ואם יפקד לא ימצא הביטחון, התנאי העיקרי לתחושת הביטחון, הוא, שיהיה לבו בטוח במי שיבטח בו, שיקיים מה שאמר ויעשה מה שערב, ויחשב עליו הטוב במה שלא התנה לו ולא ערב עשוהו, שיעשהו נדבה וחסד. שהבוטח מאמין בקב"ה שהוא יעשה הטוב בעבורו גם אם הוא לא מגיע לו, מתוך אהבה ורצון לעזור לו.

מתוך גישה כזו - אנחנו מעונינים להישען על הקב"ה. לא בגלל שאנחנו מוכנים להקריב את עצמנו לפניו ולקבל את גזרתו שיהיה לנו רע, אלא ההיפך הגמור: בגלל שאנחנו יודעים שהוא מנהל לנו את החיים בצורה הכי טובה שאפשר. כי באמת אין מי שאוהב אותנו יותר.

כשזו הגישה שלנו אל הקב"ה - אנחנו כביכול באים להתרפק על החזקתו. אנחנו פונים אליו בתפילה מתוך אמון, מתוך רצון שהוא ירים אותנו על הידיים. יחס כזה מצידנו אליו - זה יחס של ביטחון. זה לשון ה"תנא דבי אליהו" (רבה, פרשה יח):

כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: בני, יש בהבלי הגוים שנותנין לעובדיהן אכילה ושתייה ומזונות בעולם הזה, אין צריך לומר לעולם הבא? אבל אתם בואו לכם אצלי, שהכל שלי והכל מעשה ידי, שליש היום אני קורא ושונה, ושליש היום אני דן את הדין, ושליש היום אני עושה צדקה וזן ומפרנס ומכלכל את כל באי העולם ואת כל מעשה ידי שבראתי. כלומר, הקב"ה ממליץ לנו לבוא אליו, שהרי הוא משפיע חסד והטבה מתוך אהבה והתמסרות. שנאמר 'בטחו בה' עדי עד', ששני עולמים שלי, שנאמר 'כי ביה ה' צור עולמים', לפיכך כל הבוטחים בשמך באמת לא יבושו לעולם, שכך הביטחוננו על ידי עבדיך הנביאים, שנאמר 'ברוך הגבר אשר יבטח בה', ואומר 'זהו כעץ שתול על מים' וגו'.

כלומר: היחס של הישענות על הקב"ה, היחס הזה שאנחנו מבטאים מצידנו אל הקב"ה - משפיע על היחס שלו אלינו. כלשון הגמ' (מנחות כט:): "כל התולה בטחונו בהקב"ה - הרי לו מחסה בעולם הזה ובעולם הבא".

הדברים מפורשים בחוה"ל, בפתיחה לשער הביטחון:

ומי שבטוח בזולת ה' - מסיר האלקים השגחתו מעליו, ומניח אותו ביד מי שבטח עליו, ויהיה כמי שנאמר בו: כי שתיים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארות נשברים וגו'. ואמר הכתוב: ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, ואמר: אשרי

הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב, ואמר: ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור ליבו. ואם יבטח על חכמתו ותחבולותיו וכח גופו והשתדלותו - יעזבהו ה' לנפשו, ויגע לריק ויחלש כוחו, ותקצר תחבולתו מהשיג חפצו.

כאשר היחס שלך אל הקב"ה הוא יחס של הישענות על כוחו הגדול, לא על כוחות עצמנו ולא על חכמתנו - היחס שאנחנו מקבלים ממנו הוא יחס של תמיכה. בן שפונה לאביו מתוך הישענות ואמון - מקבל יחס אחר לגמרי. הקב"ה מתנהג עם האדם בצורה שבה האדם מתנהג כלפיו. זה לשון המדרש (הובא בשל"ה, תולדות אדם, השער הגדול):

אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור להם לישראל כי שמי 'אהיה אשר אהיה'. מהו 'אהיה אשר אהיה'? כשם שאתה הווה עמי - כך אני הווה עמך. וכן אמר דוד: 'ה' צילך על יד ימינך'. מהו 'ה' צילך'? כצילך. מה צילך אם אתה משחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מסוברים אף הוא נותן לך כך - אף הקדוש ברוך הוא צילך: כשם שאתה הווה עמו - כך הוא הווה עמך.

הקב"ה ברא מערכת של חוקי טבע והכניס אותנו לתוכה, המערכת הזו מסועפת ומקיפה את כל החיים. האדם בוחר כיצד להרגיש בעולם: האם אתה חי בתחושה שאתה חי בתוך עולם וחוקי הים הקובעים, או שאתה חי במערכת שנקראת "הקב"ה", ובה העיקר הוא מה שהוא עושה, ורק זה כפוף במידה מסוימת לחוקי ההתנהלות הכלליים. מי שמתייחס באמון לקב"ה מתוך הבנה שהוא רוצה בטובתו ומתוך ידיעה שזה העולם שלו - מקבל יחס של רחמים וחמלה.

הקב"ה אוהב את עם ישראל, ואת שומרי התורה בפרט. והוא הוכיח לנו את זה אינספור פעמים בשנים האחרונות. אנחנו חיים פה בניסים גלויים, כל יום מחדש. אחרי כל ההשתדלות והזהירות החיונית, אנחנו צריכים לסמוך עליו. כדאי לסמוך עליו. הקב"ה הרי הראה זאת לא פעם ולא פעמיים, שידו נטויה עלינו לטובה.

מה הקב"ה רוצה

הנקודה המרכזית שצריך לזכור בכל הסיפור הזה היא - המטרה של הדברים.

הקב"ה שולח מכות כאלה בשביל מטרה מאוד מסוימת. מה המטרה שלו? מה הוא רוצה בכל הסיפור הזה? למה בעצם הוא טלטל לנו ולכל העולם את החיים? ההבנה הפשוטה היא שהוא רוצה שנחזור בתשובה.

אולי נשאל שאלה בסיסית: למה בעצם הוא רוצה שנחזור בתשובה?

אפשר לנסח זאת מנקודת מבט של חוסר שביעות רצון: הוא לא מרוצה מההתנהגות שלנו והוא רוצה שנשתנה. המכות האלה הם סוג של שתי סטריות לחי לפני העונש הגדול המצפה ח"ו למי שלא מבין את המסר.

אבל לכאורה במבט מעמיק יותר צריך להתבונן על הדברים בצורה שונה.

הקב"ה שלח אותנו לכאן לבנות מהלך חיים של קירבת ה', מהלך חיים שבו הקב"ה הוא מרכז החיים ומטרתנו הינה להתקרב אליו ולעשות רצונו. אנחנו חיים בעולם שסוחף קשות לכיוון אחר, כיוון של ריחוק מה' ושקיעה בעולם הזה, אהבה לתענוגים וסטיה מהכיוון הנכון של החיים. זה נקרא "חטא". המטרה של היסורים הם לעורר, לפקוח עיניים, לגרום לשנות כיוון, וגם - להזדכך קצת, להתבגר, להיות גבוהים יותר ונקיים יותר.

זה לשון רבינו יונה בשערי תשובה שער שני:

ותדע ותשכיל כי מוסר השם יתברך לטובת האדם, כי אם חטא איש לפניו ויעש הרע בעיניו, מוסר השם עליו לשתי תועלות. האחת - לכפר על חטאיו ולהעביר את עונו, כמו שנאמר "ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי", הכפרה על החטאים פירושה - נקיון הנפש, צחצוח הנשמה, הזדככות ועליה למקום גבוה יותר. והשנית - להזכירו ולהשיבו מדרכיו הרעים, כמו שכתוב: "אך תיראי אותי תקחי מוסר". לשנות מסלול.

זו המטרה של כל מה שקורה סביבנו.

עלינו לגדול, לשנות מבט על העולם ועל עצמנו. לעשות עיקר לעיקר וטפל לטפל. להציב את הקב"ה במרכז החיים, מתוך רצון לשוב אליו.

הבה נתבונן מה קרה כאן: הדבר הראשון שאירע בעקבות הקורונה הוא סגירת שמי הארץ. פתאום אין טיסות. עד לפני שלשה שבועות - כמעט כל זוג צעיר חרדי תכנן בשלב מסוים טיסה זו או אחרת. בחורי ישיבות ובנות סמינרים טסו ברחבי העולם. כל תרבות אמריקה נכנסה לכאן בדלת הראשית. האנגלית הלכה וכבשה כל חלקה.

הקב"ה שם על הכל תמרור "עצור".

תפסיקו לנהור אחרי העולם הזה של הגויים. עצרו לרגע ותתכנסו לתוך עצמכם.

הדבר השני שאירע הוא ביטול התחושה שהכל בידים שלנו. העולם שלנו היה יציב ומסודר, עם תכניות לעתיד, דירות להשקעה ומקומות עבודה. רק תקום ממשלה או טו טו והבעיות האחרונות תפתרנה. הקב"ה הזכיר לנו שהעולם הזה הוא חתיכת דמיון. יש רק הקב"ה, ואנחנו צריכים לחיות על שולחנו.

הדבר השלישי הוא חובת הבידוד ההולכת ומתפשטת. הבידוד מחייב את האדם להפנות את המבט אל עצמו ואל משפחתו. מידי היינו שקועים במירוץ של החיים, מירוץ שלא נגמר ולא נותן לאדם לחשוב על עצמו ועל חובותיו ומהותו. הקב"ה עצר אותנו קצת.

אף אחד לא יכול לנבא לאן זה יוביל ומה תהיה ההשלכות של כל הדבר הזה על החיים שלנו. כרגע הכל מתנדנד. דבר אחד בטוח: יש הקב"ה בעולם.

הוא נוכח והוא כאן מולנו. לא רצינו להסתכל עליו, אז הוא סובב לנו את הסנטר לכיוון שלו. עכשיו נשאר לנו רק לא לעצום עיניים. להישיר מבט, לבקש סליחה ששכחנו אותנו במירוץ החיים, ולחשוב טוב מה הוא רוצה שנעשה כדי להיות קרובים אליו יותר. כל אחד יכול למצוא בתוך עצמו את התשובה.

זה נקרא "תשובה". תשובה במהותה הינה - לשוב אל ה'. אחרי התשובה יש מקום לביטחון, לרוגע אמיתי. יש על מי לסמוך. "יש לנו על מי להשען - על אבינו שבשמים".